

Uhvati pravu ravnotežu! Get the balance right!

MARTINA
BLEČIĆ KAVUR

UHVATI PRAVU RAVNOTEŽU!
GET THE BALANCE RIGHT!

Uhvati pravu ravnotežu! Get the balance right!

Osor u ravnoteži europskih kultura
i civilizacija posljednjih stoljeća stare ere

Osor in balance of European cultures
and civilizations in the last centuries BC

Martina Blečić Kavur

KOPER
2014

Lošinjski muzej

Kultura

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
*Republic
of Croatia
Ministry
of Culture*

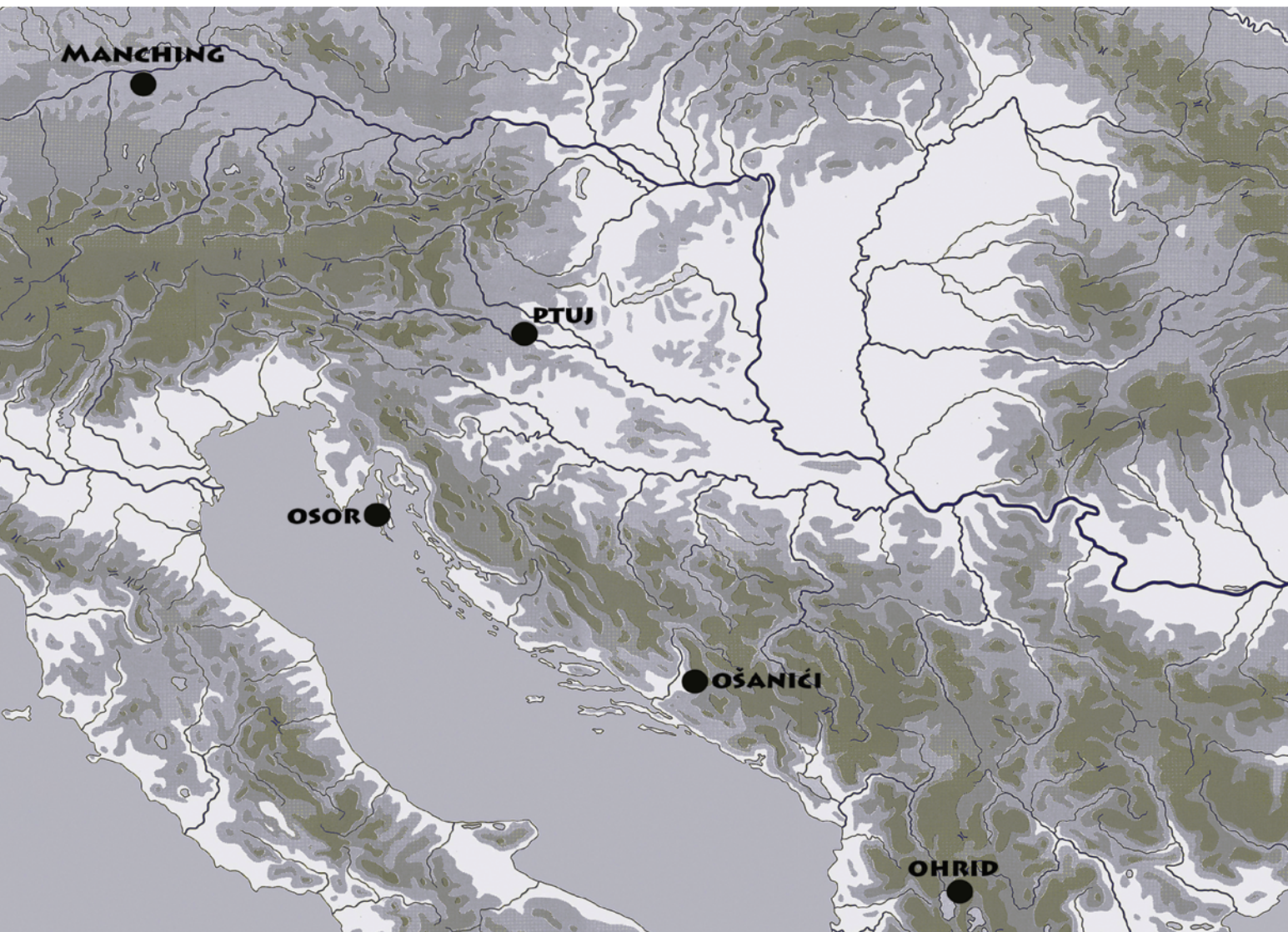
OSOR

Sadržaj

Contents

Uvod ▪ Introduction	9
»Minijturni Suez« ▪ »Miniature Suez«	13
»Civilizacija u cvatu« ▪ »A blooming civilization«	15
»Ime je Apsirtovo« ▪ »The name of Apsyrtus«	17
Statusni simboli i simboli moći ▪ Status symbols and symbols of power	21
Medij: vojna oprema ▪ Medium: military equipment	25
Medij: oprava i nakit ▪ Medium: jewellery and attire	29
Krug je zatvoren! ▪ Osorska situlska umjetnost The circle is closed! Situla Art on Osor	33
Blještavilo keramičkog luksuza ▪ Glittering of ceramic luxury	37
Uravnoteži između »Sjevera« i »Juga« ▪ In balance between the »North« and the »South«	41
Čini li »odijelo« čovjeka? ▪ Do the »clothes« make a man?	45
Metalno posuđe nove generacije ▪ Metal vessels of the new generation	51
Kraj osorske stare ere ▪ The end of the Old era in Osor	55
Bibliografija ▪ Bibliography	59

Karta nalazišta uključenih u projekt *Clash of Cultures*.
Map presenting sites included in the project *Clash of Cultures*.

Uvod

Introduction

Izložba s temom *Uhvati pravu ravnotežu! Osor u ravnoteži europskih kultura i civilizacija posljednjih stoljeća stare ere*, kako i sam naslov kazuje, posvećena je jednom od najvažnijih arheoloških nalazišta sjevernog Jadrana – Osoru. Nastala je sudjelovanjem Lošinjskog muzeja i Univerze na Primorskem, Znanstveno-raziskovalnim središćem, Institutom za dediščino Sredozemlja iz Kopra, a u sklopu međunarodnog projekta Europske komisije *Clash of Cultures*.

Riječ je o projektu na kojem, uz *Univerzu na Primorskem* iz Slovenije i uz *Lošinjski muzej* iz Hrvatske, sudjeluju i *kelten römer museum manching* iz Njemačke, *Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine* iz Bosne i Hercegovine i *Arheološki muzej Makedonije* iz Makedonije. Projektom se nastoji predstaviti kulturne doticaje koji su se odvijali između sredozemnih civilizacija i prapovijesnih zajednica istočne i srednje Europe u mladem željeznom dobu. Zbog toga su izabrana nalazišta koja obilježavaju manje poznata, ali značajna središta u kojima su se ti doticaji odvijali, odnosno u arheologiji kojih su njihovi intenzitet i mjesne specifičnosti prepo-

The exhibition entitled *Get the balance right! Osor in balance of European cultures and civilizations in the last centuries BC*, is, as the title demonstrates, dedicated to the presentation of one of the most important archaeological sites of the Northern Adriatic – to Osor. It came into existence with the collaboration of Lošinjski muzej and Univerza na Primorskem from Koper (Slovenia) in the framework of an international project co-founded by the European commission entitled *Clash of Cultures*.

Beside the *Univerza na Primorskem* and *Lošinjski muzej*, the project also involves the *kelten römer museum manching* from Germany, *Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine* from Bosnia and Herzegovina and *Arheološki muzej Makedonije* from Macedonia. It is intended to present cultural contacts between Mediterranean civilizations and prehistoric communities of Eastern and Central Europe in the Late Iron Age. For the presentations several sites were selected, less known but important nevertheless. These were locations in which these contacts took place, places which with their ar-

Osor i osorski tjesnac koji razdvaja otoke Cres i Lošinj.
Osor and Osor channel that separates islands Cres and Lošinj.

Vizura starog gradića Osor.

View of the old town of Osor.

znatljivi. Ptuj, Osor, Ohrid i Ošanići nisu smo važna arheološka nalazišta koja odražavaju te kulturne kontakte, već su i metafore za prikaz šire kulturne povijesti tog dijela Europe. Iz dosadašnjih aktivnosti bile su postavljene izložbe u Ljubljani, na Ptuju i u Malom Lošinj, na kojima je građa iz Osora već bila virtualno predstavljena.

Napokon, ovom izložbom ne interpretiraju se samo nalazi materijalne kulture davno pospremljeni u kutijama muzejskih depoa. Izborom najznačajnijih predmeta, ovom se izložbom nastoji, ispred svega, prikazati cjelovitija slika povijesne dinamike tadašnjeg Osora i njegove okolice u ravnoteži kulturnih razmjera koji su uključivali prostore sve od Alpa i Italije na sjeveru, pa do Balkana i Egeje na jugu.

archaeological record demonstrate the intensity and local specifics of these contacts. Ptuj, Osor, Ohrid and Ošanići were not just important archaeological sites which reflect these contacts but also metaphors for the presentation of a broader cultural history of this part of Europe. Until now exhibitions, which virtually featured also finds from Osor, were presented in Ljubljana, Ptuj and Mali Lošinj.

Finally, this exhibition is not intended only for the presentation of material finds which were packed into boxes in museum depots a long time ago. Selecting most important finds, this exhibition plans to present a wholesome image of the historical dynamics of Osor's past as well as its surrounding balancing in the equilibrium of cultural relations which included territories from the Alps and Italy in the north to the Balkans and Aegean in the south.

»Minijturni Suez«

»Miniature Suez«

R. Burton 1878

Područje Kvarnera predstavlja dio sjevernog hrvatskog primorskog pojasa u čijoj cjelini i ekosustavu ima vrlo istaknutu poziciju. Izuzetnost Kvarnera čini jedinstvena otočna skupina. Svojestven prirodan kontekst odlikuje Cres i Lošinj, s brojnim manjim otocima i hridima, u čiji se čarobni ambijent smješta tema ove izložbe.

Usredotočena je na djelić povijesti grada Osora koji se, s obližnjim prostorom sve do Punta Križa, izdvaja kao zemljopisno jasno definirano okruženje krajnjeg juga otoka Cresa. Njega obilježavaju relativno plitke uvale razvedenog kanala između obala obaju otoka.

Taj je prolaz, poput »minijturnog Sueza«, zbog morskih struja i vjetrova te pitomih i zaštićenih uvala, ti sučljećima dominirao kao nezaobilazna plovidbena ruta unutar mreže komunikacija kako sjevernoga Jadrana tako i tog dijela Europe. Logistika plovnoga puta omogućila je tako formiranje važnog tranzitnog područja, iz kojeg se razvio Osor – jedna od najistaknutijih »metropola« Kvarnera, te najsigurniji grad na istočnoj obali Jadrana u doba rane povijesti.

The territory of Kvarner occupies a part of the northern Croatian littoral region. In its integrity and ecosystem it features a very exposed position, exceptionality created by a unique group of islands. The islands of Cres and Lošinj are characterized by a unique natural context – a magical ambience into which the theme of this exhibition is installed.

It is focused on the part of history of Osor which, with the adjacent area reaching to Punta Križa, is separated as a geographically clearly defined district on the southernmost part of the island Cres. It is characterized by shallow bays of the channel passing between the islands. This passage, like a »miniature Suez« was, due to currents and winds but also protected bays, dominating for millennia as an unavoidable naval route in the communication network of northern Adriatic as well as this part of Europe. Logistics of this seafaring route enabled the formation of an important transitory territory from which Osor developed. It became one of the most prominent »metropolises« of Kvarner and one of the most secure cities on the eastern Adriatic coast in the period of early history.

Osor s ucrtanim položajem nekropola i pojedinačnih grobova.

Osor with locations of prehistoric cemeteries and individual graves.

»Civilizacija u cvatu«

»A blooming civilization«

C. Marchesetti 1924

Opsegom najbrojnija grada potječe iz nalazišta osorske prevlake Kavanela. Prva arheološka istraživanja te prapovijesne i rimske nekropole započela su još krajem 19. stoljeća. Provodio ih je nadžupnik dr. Ivan Kvirin Bolmarčić kojega je, u skladu s tadašnjim političkim zemljopisom otoka, financijski potpomagalo austrijsko Ministarstvo za kulturu. U posjetu istraživanjima dolaze, a građu i djelomično objavljuju, razni europski stručnjaci; Richard Burton, Eduard von Sacken, Anton Klodič, Edward Nowotny, Piero Sticotti...

No najugledniji među njima, Otto von Benndorf iz Beča i Carlo Marchesetti iz Trsta, proveli su na tome mjestu i manja probna istraživanja, a građu djelomično objavili u stručnim glasilima.

Kako kazuju sačuvani nam izvori, Osor je tada neprikosnoveno najbogatije nalazište sjevernog Jadrana. Zahvaljujući prikupljenim prapovijesnim i rimskim nalazima, 1889. godine u gradskoj je vijećnici otvoren Muzej sa stalnim postavom.

Most numerous finds come from the site at the strait of Kavanela. First archaeological excavations on this prehistoric and roman necropolis started at the end of 19th century. They were conducted by the reverend dr. Ivan Kvirin Bolmarčić who was, given the political geography of the island, financially supported by the Austrian Ministry of Culture. Several European specialists visited the excavations and partially published the finds, among them Richard Burton, Eduard von Sacken, Anton Klodič, Edward Nowotny, Piero Sticotti...

Well the most prominent among them, Otto von Benndorf from Vienna and Carlo Marchesetti from Trieste, even conducted smaller test excavations and partly published their discoveries in professional papers.

As demonstrated by the preserved sources, Osor was at the time the richest site of northern Adriatic. Due to collected prehistoric and roman finds an Museum with a permanent exhibition was opened in 1889 in the City hall. The preserved part of prehistoric finds

Ivan Kvirnin Bolmarčić (lijevo/left),
Otto von Benndorf, Carlo Marchesetti
(desno/right).

Očuvani dio prapovijesnih predmeta materijalne kulture ovom se izložbom »ponovno« oživljava, ali samo kao jedna od mogućih formi retrospektive bogate osorske prošlosti.

is being »revived« by this exhibition presenting one of the possible forms of a retrospective of Osor's rich past.

»Ime je Apsirtovo« »The name of Apsyrtus«

Ἀπολλώνιος Ρόδιος

17

S mješten na najnižoj prevlaci, tj. na mjestu doticaja nekad cjelovitoga otoka, Osor se opravdano smatra i njegovim najznačajnijim povijesnim naseljem. Podrijetlo njegova naziva tražilo se duboko u prošlosti i nastojalo se tumačiti na razne načine. Jedan od privlačnijih bio je onaj povezan uz zgodu iz grčke mitologije. Svi znameniti antički pisci bilježe nazivlje koje interpretiraju kroz legendu o slavnim grčkim moreplovcima Argonautima iz Kolhide i s njihovom otmicom »zlatnoga runa«.

Među zanimljivim pustolovinama, pjesma o Argonautima, bilježi i njihov sukob s Apsirtom, Medejinim bratom, koji je išao u potragu za otmičarima. Na našem otoku Apsirt je sustigao Argonaute. No prijevarom su ga ubili, a obredno mu osakaćeno tijelo i kosti pokopali u zemlju među domaćim ljudima otoka. Tako je po nesretno umorenom Apsirtu iz Kolhide naselje dobilo ime Apsor (Apsoros), otok Apsirtidi (*Apsýrtides nêsōi*), a narod Apsirtejci ili Apsirti.

L ocated on the lowest strait, on a junction point of a former integral island, Osor is rightly being considered its most important historical settlement. The origin of its name was sought for in the distant past and interpreted in numerous ways. One of the most attractive interpretations was linked to an event described in Greek mythology. All writers of antiquity mention a name which is being interpreted through the legend of the famous Greek seamen, the Argonauts and their abduction of the »Golden fleece«.

Among the more interesting adventures, the epic poem *Argonautica* describes their engagement with Apsyrtus, Medeia's brother, who followed the abductors. It was on our island that Apsyrtus caught up with the Argonauts. He was killed by a deception, his body ritually mutilated and bones buried in the ground between the local people of the island. Due to the unfortunate Apsyrtus from Colchis the settlement got the name Apsor (Apsoros), the island Apsyrtides (*Apsýrtides nêsōi*) and the people Apsirtians or Apsirtii.

Prema izvorima iz antičke književnosti Apsirtidi su zemljopisno smješteni iza histarske obale, da bi tek iza njih slijedila obala naroda Liburna.

According to sources from antique literature, the Apsyrtides are geographically located behind the Histrian coast, to be followed by the coast of the tribe of Liburni.

Argonautika: Putovanja Argonauta prema Apoloniju Rodaninu (lijevo).

Argonautica: The voyage of the Argonauts after Apollonius of Rhodes (left).

Jazon otima »zlatno runo«. Detalj s antičke crvenofiguralne vaze Orchard slikara, 470.-460. g. pr. Kr. (New York, Metropolitan Museum of Art, 34.11.7).

Jason takes the »Golden Fleece«. Detail from Athenian red-figure vase, Orchard Painter, about 470-460 BC (New York, Metropolitan Museum of Art, 34.11.7).

Medea i Jazon obredno sakate Apsirtovo mrtvo tijelo. Potpis: Apollonides. Otisak gema iz karneola (The Beazley Archive, T589).

Medea and Jason ritually maimed the body of Apsyrtus. Signature: Apollonides. Proof-impression of the cornelian gem (The Beazley Archive, T589).

Vojna oprema; negovska kaciga i grčke knemide iz Krka, nekropola Šinigoj (Arheološki muzej u Zagrebu, P-16958a, b).

Military equipment; Negova type helmet and Greek greaves from the city of Krk, cemetery of Šinigoj (Arheološki muzej u Zagrebu, P-16958a, b).

Statusni simboli i simboli moći

Status symbols and symbols of power

Vrijeme 5. st. pr. Kr. obilježava jednu od najzbudljivijih »epizoda« naše europske prošlosti. Vrijeme je to velikih promjena, ali i vrijeme kada krajevi istočnojadranskog priobalja prispijevaju na svjetlo povijesne pozornice. Tada je Kvarner, zajedno s Istrom, predstavljao istočni dio kulturnog prostora sjevernog Jadrana ili prostora *Caput Adriae*. Osor je kao protourbano mjesto imao u tome vrijednu gospodarsku perspektivu: izrazit pomorski i posrednički resurs. S tom djelatnošću pospješilo se uključivanje toga dijela obale u tzv. globalna kretanja društvenih i gospodarskih sustava. Zbog toga je, u prostornim i međukulturnim odnosima, od alpskog preko italskog pa sve do balkanskog i egejskog prostora, Osor imao ugledan položaj.

Upravo mnoštvo predmeta materijalne kulture ukazuje na doticaje širokih razmjera, čak i iz gledišta modernog shvaćanja prostornih udaljenosti. Osorsko društvo, sudjelujući u tim optjecajima ravnopravno, rano je stoga formiralo svoju mjesnu elitu izrazito kozmopolitskog duha.

The period of the 5th century BC characterizes one of the most exciting »episodes« of our European past. It was a period of big changes but also a period when the loci of the Eastern Adriatic coast made their appearance on the stage of history. At that time Kvarner, together with Istria, represented the eastern part of the cultural area of northern Adriatic (*Caput Adriae*). Osor had an especially significant economic perspective – as a proto-urban location it had a maritime and mediative role. These activities accelerated the inclusion of this part of the coast in to the so-called global trends of social and economic systems. Consequently Osor had an important role in spatial and cultural relations spanning on the territory from the Alps and Italy and all the way to the Balkan and Aegean.

The multitude of these items of material culture demonstrates the long distance contacts, even when observed from a modern spatial perspective. In the society of Osor, taking equal part in these circulations,

Ilirska kaciga iz creskog
podmorja kod rta
Jablanac (Arheološki
muzej u Zagrebu,
P-20504).

Illyrian helmet discov-
ered in the aquatorium
of Cres, cape Jablanac
(Arheološki muzej u
Zagrebu, P-20504).

Već od kraja 6. pa do ranog 4. st. pr. Kr., poglavito do keltskih najezda u Italiju, kao odraz statusne važnosti i vojnopolitičkog autoriteta mjesne aristokracije počinju se izdvajati bogati i ratnički grobovi. Novi način obilježavanja snaga pojedinih i, najvjerojatnije, autonomnih elita postaju raskošne nošnje, izuzetni simpozijastički predmeti i bogata vojna oprema koje najčešće nalazimo očuvane u grobovima ili na obrednim mjestima. Isticanje statusa specifičnim statusnim simbolima prevladalo je tako u onodobnoj komunikaciji tzv. simbola moći.

Kao i u razdobljima koja su prethodila, vojna oprema predstavljala je općenito izuzetne nalaze na prostoru sjevernog Jadrana. Izdvaja se stoga nalaz kacige negovskog tipa i grčkih knemida (nazuvaka) iz Krka, jer je i dalje unikatni primjerak dijela ratničke opreme i to upravo iz kvarnerskog bazena. Kao najstariji nalaz obrambene vojne opreme s cresko-lošinjskog akvatorija predstavlja se kaciga iz dubina rta Jablanac podalje naselja Beli. Riječ je o nalazu brončane kacige koja pripada u red malobrojnijih varijanti ilirskih kaciga (III A1), čija uporaba datira u drugu polovicu 6. st. i tijekom čitavog 5. st. pr. Kr., a izvorno se uže povezuje uz makedonski kulturni prostor.

markedly cosmopolitan social elite was very early formed.

Already from the end of 6th and all the way to the early 4th century BC, especially to the period of Celtic immigrations to Italy, warrior graves and graves of the rich, become the reflection of a person's social importance and the military authority of the local elites. New manners of marking the power of individual and autonomous elites became the luxurious attires, exceptional symposiastic items and rich military equipment. Exposing the status with specific status symbols became the prevailing activity in communication of the so-called symbols of power.

As in previous periods, they represent exceptional finds on the territory of northern Adriatic and especially on Kvarner. We have to put forward the discovery of the Negova type helmet and Greek greaves from Krk – still a unique example of military equipment from the bay of Kvarner. But the most prominent discovery of defensive weaponry from the Cres-Lošinj area does not come from Osor but from the cape Jablanac from the northern aquatory of the island of Cres. There, a bronze Illyrian helmet belonging to the small group of variant described as IIIA 1 was discovered. Their manufacture and use is dated to the second half of the 6th and the 5th century. Its origins are tighter linked to the Macedonian cultural area.

Željezni zakrivljeni mačevi.
Curved iron swords.

Medij: vojna oprema

Medium: military equipment

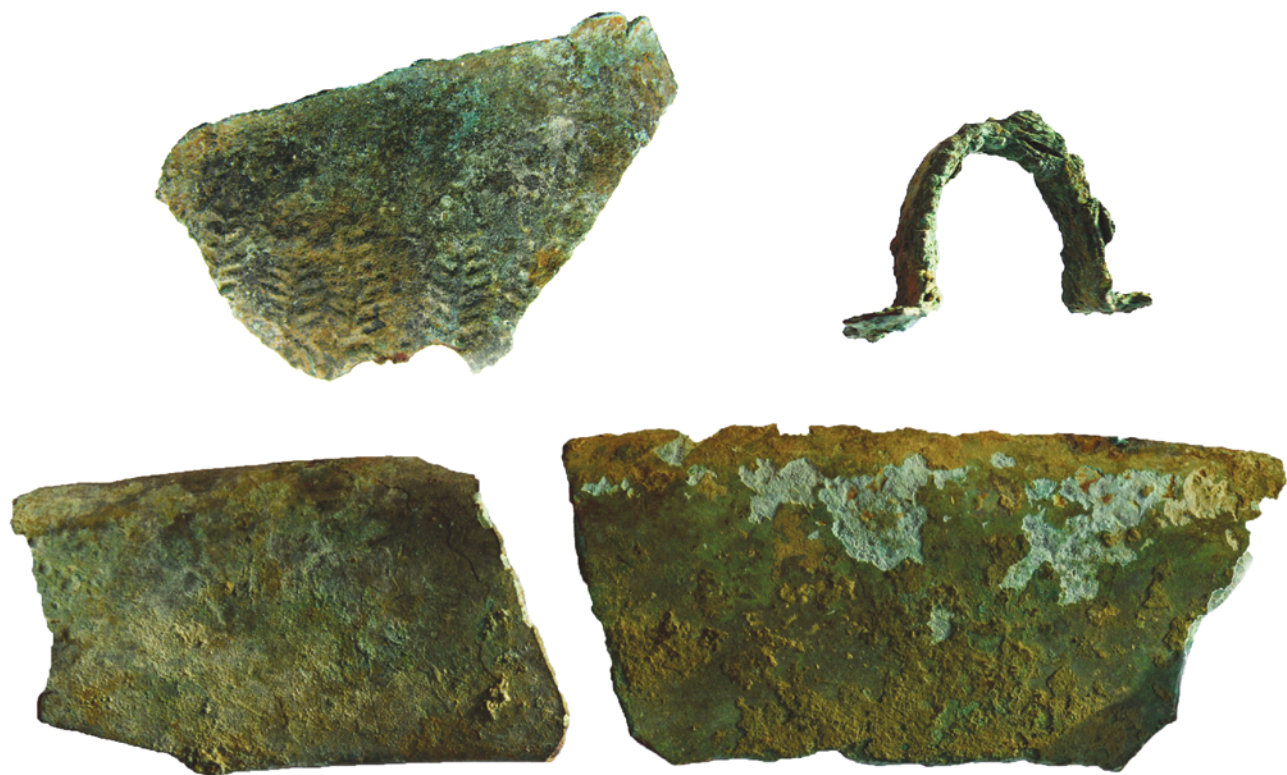
Na prostranom europskom prostoru mnoga su znanja i snage usmjerene tada na razvoj moćne i skupocjene vojne opreme, kao jednom od uobičajenih medija isticanja statusnih simbola moći. Najčešće se izrađivala od bronce za obrambenu i od željeza za onu navalnog karaktera, a konvencionalno se pripisivala muškom principu. Mali broj zasad pouzdano poznatih grobnih cjelina nije nam pružio ratničke ukope pune vojne opreme (kaciga, oklop, štit, knemide, koplja, mač ili sjekire) kakve poznajemo iz regije sjevernoitalskog, jugoistočnoalpskog ili šireg balkanskog prostora. Međutim, na Osoru je morala postojati određena vojna formacija ili čak profilirana ratnička aristokracija, što dokazuje grada istražena na Kavaneli.

Ponajprije, izdvojeni su ulomci brončane kacige negovskog tipa, varijante koja je bila, u vrijeme od sredine 5. do 4. st. pr. Kr., rasprostranjena na širem području jugoistočnog alpskog prostora današnje Slovenije.

Zatim tu su zakrivljeni jednosječni željezni mačevi, koje nazivamo tipom mahaira. S obzirom na to da je

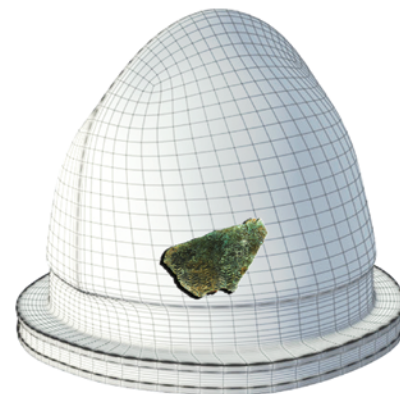
On the wide European territory of the time many efforts and expertises were directed towards the development of vigorous and precious military equipment. This equipment became a habitual media for the display of status symbols of power. Mostly it was produced from bronze for defensive and from iron for the offensive weapons – conventionally these items were ascribed to the male principle. The few known grave assemblages did not yet yield military burials with complete panoply (helmet, harness, shield, spears, sword or axe) as known from the north Italian, south-east Alpine or wide Balkan territory. But in Osor, as demonstrated by the finds discovered on Kavanela, a certain military formation or even developed military aristocracy must have existed.

First of all, fragments of a bronze helmet of Negova type was discovered – a variant which was spread on a wider territory of the south-east Alpine area of today's Slovenia in the period from middle of the 5th and in the 4th century BC.

Ulomci brončanog lima negovske kacige. Dio plašta kalote ukrašen je motivom borovih grančica.

Bronze sheet fragments of the Negova type helmet. Part of calotte is decorated with motif of pine twigs.

njihova učinkovitost bila znatno veća i jača u odnosu na mačeve ravnog sječiva, bili su neizostavan atribut vojnika i jedan od osnovnog tipa naoružanja makedonske vojske u vrijeme kraljeva Filipa i Aleksandra (4. st. pr. Kr.).

Istraženo je i nekoliko željeznih koplja koja su, kao laka koplja za bacanje obilježavala prevladavajući oblik navalnog naoružanja. Nošena samostalno ili u kompletu, označavala su standardni dio vojne opreme ratnika, baš kao i ratničke aristokracije.

Budući da je vojna oprema na Kvarneru, zbog mnogih razloga, imala izrazitu vrijednost, bila je brižno čuvana i njegovana, čak i generacijski. U grobovima se stoga nalazi posve rijetko, ali ju zato kao posebno vrijedan dar nalazimo zavjetovanu u prirodnim okruženjima i na obrednim mjestima povezanih s religioznom misli i obrednom praksom onodobnog stanovništva.

Further, there are curved single blade iron swords determined as mahaira type. Since their efficiency was much larger than in straight swords, they were an attribute of military and one of the basic types of armament of Macedonian army at the time of kings Philip and Alexander (middle of the 4th century BC).

Discovered were several iron spears which, used as light throwing spears, were the dominant form of offensive weapons. Worn individually or in pairs, they were the standard equipment of a warrior as well as of the military elite.

Since the military equipment in Kvarner, due to numerous reasons, was highly valued, it was carefully kept and taken care of – even for generations. Therefore it was only rarely deposited in the graves, but it was, as a special gift, discovered sacrificed in natural environment and in ritual places where it was linked to religious thoughts and ritual practices of the local inhabitants.

Brončana pojasna kopča sa središnjim prikazom strelice.
Bronze belt buckle with a central depiction of an arrow.

Medij: oprava i nakit

Medium: jewellery and attire

Nošnja i njegov nakit obilježavaju jednako žene, muškarce i djecu, i ponekad je iznimno teško razlučiti čijoj i kakvoj opravi, s obzirom na spol ili starost pripadaju. Samo nošenje nakita ili ukrašavanje tumači se najčešće kao: socijalno – razlikovanje od drugih, isticanje položaja i statusa unutar zajednice, i magijski – vjerovanje u predmet, oblik, materijal, simbol ili ideju. Izvanredna kolekcija različitih dijelova nošnje i nakita koji su se nosili tijekom 5. i 4. st. pr. Kr., upravo svjedoči o estetici, senzibilitetu, kao i o prihvaćenju modi i ideološko-religioznom konceptu onodobnog stanovništva Osora.

U prvome redu to se odnosi na fibule i pojasne kopče koje imaju funkcionalnu ali i ukrasnu namjenu. Tako će, od 5. st. pr. Kr. pa nadalje, široko rasprostranjen običaj obilježavati i za Osor značajna dva oblika fibula s različitim varijantama: fibula tipa Certosa i fibula tipa Baška. Njihova nam prisutnost ukazuje na tradiciju uhodanih kulturnih odnosa uzduž *Caput Adriae* i pripadajućeg mu kraškog i jugoistočnog alpskog zaleđa, s

Jewellery and attire mark women, men and children in the same manner – sometimes it is extremely difficult to assume to whom, to what kind of attire related to sex and age they belong. Wearing of jewellery and decoration in general is mostly interpreted as being social – distinguishing from others, demonstrating social status in the community, or magical – believing in to the item, form, material, symbol or idea. An extraordinary collection of different parts of jewellery and attire, worn during the 5th and 4th century BC demonstrate the aesthetic, sensibility as well as the accepted fashion and ideological-religious concepts of the former inhabitants of Osor.

First of all these were fibulae and belt plates which had a functional as well as decorative role. So, from the 5th century on, two forms of fibulae with different variants, important for Osor, will mark the habit – fibulae of the Certosa and Baška type. Their presence demonstrates the tradition of habitual cultural relations along the *Caput Adriae* and its adjacent Karstic and south-eastern Alpine hinterland on one side and

jedne strane, te na prisnije doticaje s matičnim prostorom Liburnije, tj. sjeverne Dalmacije, s druge strane.

Sudeći prema količini nalaza iz osorske Kavanele u ondašnjoj su »visokoj« modi bile omiljene i velike, brončane pojasne kopče te okovi, u pravilu ukrašene sa središnjim apstraktnim simbolom ili apotropejskim motivom.

Potom, kao ukras tijela ili nošnje, simboličke ili statusne vrijednosti izdvajaju se i naušnice, ogrlice i privjesci. Posebno je zanimljiva grupa kolutastih naušnica i/ili sljepoočničarka, tzv. naušnice kvarnerskog tipa. Izrađivane od brončane ili srebrne žice obilježile su mjesnu proizvodnju tog tipa nakita. Jantarne perle prisutne u iznimnoj količini svjedoče kako je ta egzotična sirovina bila izuzetno cijenjena u onodobnom osorskom društvu od kojih su se izrađivale raskošne ogrlice, naušnice, ukrašavane su fibule ili su se jednostavno nosile kao amuleti.

Kao nositeljima određenih simboličkih informacija, tj. kao komunikacijskom sredstvu sitnim se ukrasima, ponajviše privjescima, pridavalo astralno i/ili solarno obilježje, zbog čega su imali ulogu amuleta zaštitnika, apotropejskog i profilaktičkog, magičnog i metafizičkog karaktera. Valja izdvojiti okrugle i kuglaste privjeske, privjeske u obliku košarica, u obliku bula, alki i druge.

the closer contacts with central territory of Liburnia, that is, northern Dalmatia, on the other.

Judging according to finds from Kavanela in fashion of the day large bronze belt plates decorated with a central abstract or apotropaic motive were also popular.

Further body decoration or attire having a symbolical or status or value, were also earrings, necklaces and pendants. Especially interesting is a group of ring shaped earrings or temporal rings, of the so called Kvarner type. Made from bronze or silver wire they marked the local production of this kind of jewellery. Amber beads were present in exceptional quantities demonstrating that this exotic raw material was highly valued in Osor. Necklaces, earrings and decorations of fibulae were made of it, but sometimes beads were simply worn as amulets.

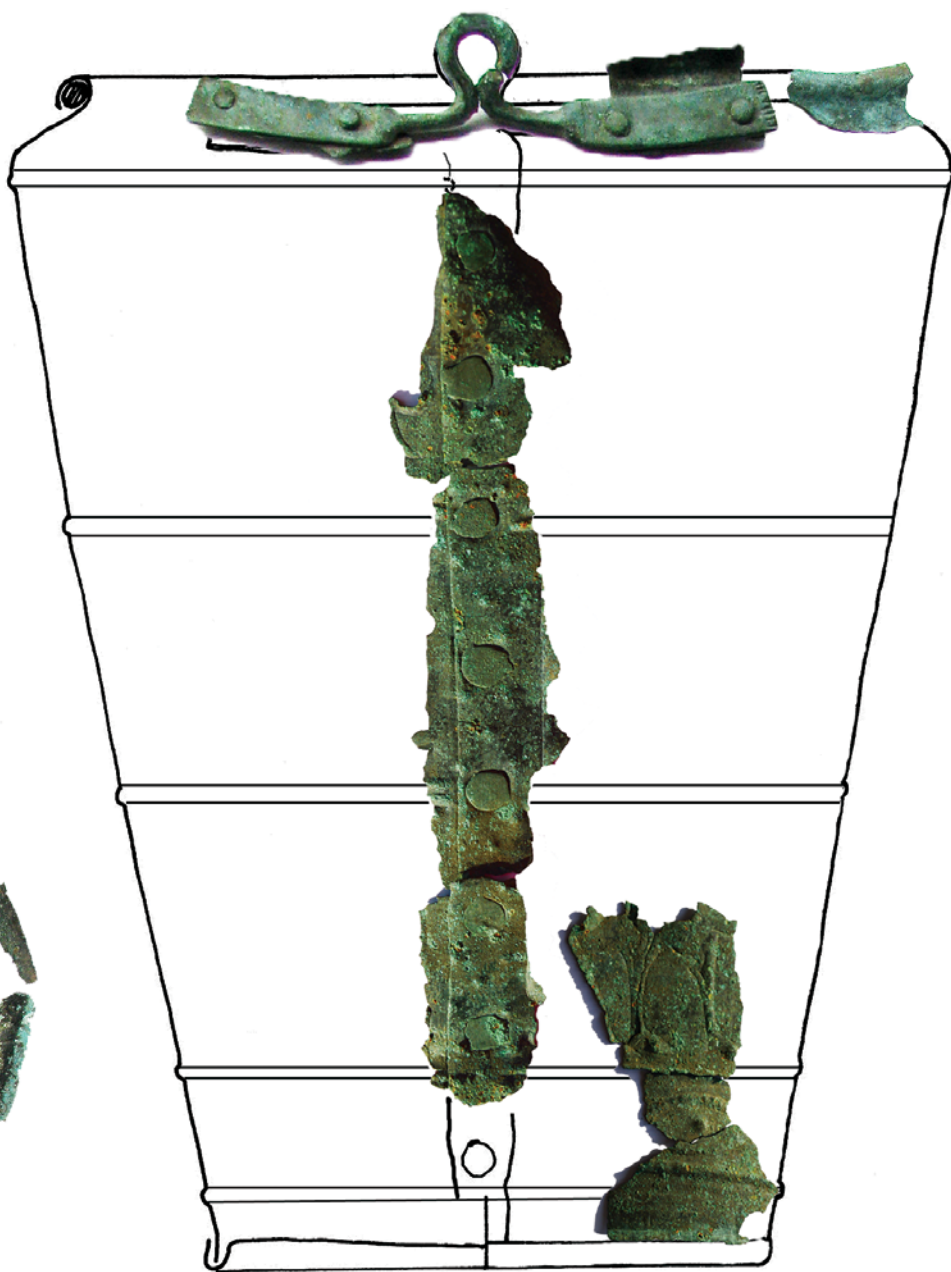
As carriers of specific symbolic information or as means of communication, small decorations, mostly pendants, were loaded with solar and/or astral characteristics. They played a role of protective amulets, of apotropaic and prophylactic, magical and metaphysical characteristics. Among others we also have to point out numerous pendants of different shapes – circular and globular, basket-shaped, in the form of bullae, rings and many other forms.

Različite varijante brončanih fibula tipa Baška.
Different variants of bronze Baška type fibulae.

Ulomci lima, ruba, dna i ručki
brončane situle ukrašene u
situlskom stilu.

Sheet, mouth, bottom and
handle fragments of a bronze
situla decorated in Situla
art Style.

Krug je zatvoren!

Osorska situlska umjetnost

The circle is closed! Situla Art on Osor

Na širem području kultura željeznodobne Europe, u istaknute i/ili bogate muške i ženske grobove toga doba prilagale su se raskošne metalne posude. Postale su time prestižan amblem iskazivanja moći, bogatstva i važnosti određene mjesne aristokracije ili njihovih prvaka. Njima podrazumijevamo brončana vedra tzv. situle, ciste, posude za žrtvovanja, tzv. ciborije, njihove poklopce, čaše, cje-diljke i brojne druge predmete koji su činili sastavni dio servisa za piće. Koristile su se najčešće u ritualnim ispijanjima prilikom ceremonija, svakodnevnih baš kao i posmrtnih gozbi. No upotrebljavale su se i kao spremišta za prilaganje dragocjene popudbine u grob uz pokojnika i čak kao urne. Mnoštvo ulomaka metalnih posuda s Kavanele svjedoči da je takav običaj bio prenesen i prihvaćen na Osoru.

Velik broj tipološki različitih ulomaka ukazuje kako su onodobni Osorani poznavali i koristili više različitih posuda: ponajprije situla, cista i poklopaca. Pridružuju im se pojedini dijelovi ciborija, ručki i provijesla, dna i oboda posuda te njihovih privjesaka. Takvo je

On the wider territory of Iron Age cultures in Europe, luxurious metal vessels were added to the graves. With this act they became a prestigious emblem, a display of power, wealth and importance of specific local aristocracy or their leaders. These were mostly bronze buckets – so called situlae, cists, ciboria, cups, strainers and numerous other items composing the drinking service. They were used in ritual drinking during ritual activities, every day as well as burial feasts, as containers for the deposition of precious liquids in the graves or even sometimes as urns. Multitude of fragments belonging to metal vessels from Kavanela demonstrates that such a habit was transferred and accepted in Osor.

A large number of typologically different fragments demonstrate that the inhabitants of Osor knew and used different forms of vessels – first of all situlae, cists and lids. We could add individual fragments of ciboria, grips and handles, bottoms and rims of vessels as well as attached pendants. These vessels were often decorated with incisions and hammering of the

Ulomci lima, dna i oboda
brončanih cista (lijevo).

Sheet, bottom and edge frag-
ments of a bronze cists (left).

Ulomci brončanog lima (poklop-
ca!) ukrašeni u situlskom stilu.

Bronze sheet (lid?) fragments
decorated in Situla art Style.

Brončane ručke od situla i cista.

Bronze handles of situlae and cists.

posude vrlo često ukrašavano urezivanjem i iskucavanjem brončanog plašta s prikazom različitih dekorativnih, osobito figuralnih motiva, poznatog kao situlska umjetnost ili stil.

Na osorskim primjercima uglavnom su prisutni linearni motivi prepleta, spirala, točki i krugova te figuralni motivi donjih dijelova životinja. Na samo jednom ulomku prikazan je i antropomorfni motiv čovjekove noge. Svi ulomci ukazuju kako su posude morale biti namjerno ritualizirane, fragmentirane, deformirane i oštećene gorenjem.

Načinom izradbe i stilom ukrašavanja osorski ulomci odražavaju povezanost kako s jugoistočnim alpskim i sjevernoitalskim prostorom tako i s prostorom Tirola, čije je nepobitno prisustvo utjecaja svakako već dokazano kod primjerka iz nasuprotnog, istarskog Nezakcija.

Izdvajanjem te neprocjenjivo vrijedne situlske baštine, Osor je postao najjužnija točka na karti njezine rasprostranjenosti i poveznica koja je zatvorila krug njezina kulturna optjecanja između istočne i zapadne jadranske obale. Ujedno, to je samo još jedan dokaz o iznimno visokorazvijenom standardu i o gospodarskoj moći koji je Osor posjedovao uvozeći tako prestižnu robu od vremena vrhunca stvaralaštva situlske umjetnosti kraja 6. i 5. st. pa sve do 4. st. pr. Kr.

bronze walls depicting different decorative, especially figural motives, known as Situlae art or Situlae style.

Examples from Osor featured mostly motives of linear interlaced ornament, spirals, points and circles as well as figural motives of lower parts of animals. Only a single fragment depicts the anthropomorphic motive of a human leg. All fragments demonstrate that these vessels must have been ritually fragmented, deformed and damaged by burning.

According to their production and style of decoration, the fragments from Osor show connections to the south-east Alpine and north-Italian territory as well as the area of Tirol. Presence of the later was already proved at examples discovered across the bay in Istrian Nesactium.

Presenting this invaluable heritage of situlae, Osor became the most southern point on their distribution map and the link which closed the circle of their cultural circulation between the eastern and western Adriatic coast. At the same time this is just another evidence of an extremely high developed standard and economic power of Osor which was able to import such prestigious goods from the period of height of creativity of Situlae art at the end of 6th and the 5th century and all the way to the 4th century BC.

Blještavilo keramičkog luksuza

Glittering of ceramic luxury

U svakodnevne svrhe, pri stolnom posluživanju, kao i pri obredima banketa i simpozija u Osoru se koristila i luksuzna uvezena keramika. Najveći njezin broj potječe iz istraživanja gradske jezgre, a manji iz grobova.

Fino slikano posude najčešće je grčke (atičke) ili južnoitalske provenijencije, čime dokazuje žive kontakte istočnojadranskog prostora s helenskim svijetom grčkih gradova ili novoosnovanih grčkih kolonija u južnoj Italiji. Osorski ulomci pripadaju posudama tipa krater, kiliks, oinochoe ili skifos koji su činili sastavni dio servisa za piće. Posude su uglavnom ukrašavane geometrijskim, figuralnim ili biljnim motivima. Atička je crvenofiguralna keramografska produkcija znatno brojnije zastupljena i koristila se sve do 4. st. pr. Kr., povezana sa sve snažnijim utjecajem južnoitalskih i sjevernojadranskih radionica.

U istom vremenskom kontekstu pristižu i prve vaze južnoitalske crvenofiguralne proizvodnje. To su ulomci velikih skifosa s crnim sjajnim premazom oslikanih svjetlijom bojom na kojima prevladavaju vegetabilni

In Osor, everyday activities such as serving at the table, banquet rituals and symposia involved luxurious imported pottery. Most finds come from research in the city centre while a smaller number comes from the graves.

Painted pottery is mostly of Greek (Attic) and south-Italian origin demonstrating lively contacts of the eastern-Adriatic territory with the Hellenic world of Greek cities or newly founded Greek colonies in southern Italy. In Osor fragments belonging to different forms were discovered – krater, kylix, oenochoe or skyphos which were parts of drinking services. Vessels were mostly decorated with geometric, figural and floral motives. Attic red-figure ceramic production was more numerous and used all the way to the 4th century. Its presence could be linked to ever stronger influences of southern Italic and northern Adriatic workshops.

In the same chronological context arrived also the first vessels of south Italic red-figure production. These are fragments of large skyphoi with black shining gloss painted in light colour with dominantly veg-

Ulomci crvenofiguralne velike zdjele južnoitalskog podrijetla
izradene u maniri tzv. srednjeg Gnathia stila.

Fragments of South Italian red-figure large bowls decorated
in the middle Gnathia style.

Ulomak slikane vaze izradene u atičkoj
crvenofiguralnoj tehnici (desno).

Fragment of an Athenian red-figure vase (right).

motivi i ženski profili između vitica, pripisani tzv. srednjoj fazi *Gnathia stila*. S područja Kvarnera takve primjerke zasad poznajemo jedino iz Osora. Nadalje, tijekom 3. st. pr. Kr., uvozila se i keramika tzv. kasne faze *Gnathia stila*, koju obilježava specifična faktura i način ukrašavanja gustih kanelura po tijelima posuda. Keramika navedenih obilježja dopremala se iz južnoitalijskih radionica ponajviše Taranta i Mesapije.

Od kraja 4. st. pr. Kr. iz etruščanskih središta sjevernog Jadrana dopremala se i keramika tipa *Alto Adriatico*. Riječ je također o crvenofiguralnoj produkciji koja je oponašala atičke izvornike, no specifičnih je zdepastih oblika posuda i stilske dekoracije njihovih tijela, floralnih motiva i karakterističnih ženskih glava u profilu. Ulomci nekoliko oinochoa izrađenih u tom stilu poznati su zasad jedino iz Osora.

etabile motives and female faces in profile positioned in between offshoots ascribed to the so called middle phase of the *Gnathia* style. From the territory of Kvarner such finds are known only from Osor. Further, during the 3rd century BC, we are witnessing the import of pottery of the so called lathe phase of *Gnathia* style. It is marked by specific fabrics of the vessels and decoration of dense grooves on the body of the vessel. Pottery with such characteristics was imported from Taranto and Messapia.

From the 4th century BC the Etruscan centres of northern Adriatic were exporting pottery of *Alto Adriatico* style. This was also a red-figure production which imitated Attic originals. It had specific squatting forms and the body decorated in a style combining floral motives and characteristic female portraits depicted in profile. Fragments of several oenochoe decorated in this style are known for now only from Osor.

U ravnoteži između »Sjevera« i »Juga«

In balance between the »North« and the »South«

Pod utjecajem sveprisutnog helenističkog stila na istočnom Sredozemlju, već od kraja 4., a poglavito tijekom 3. st. pr. Kr. Osor prihvaća nove životne standarde. Razvija se i uređuje na način prave urbane forme. Postojeći bedemi se učvršćuju velikim kamenim blokovima u suhozidu, tzv. megalitskim ili kiklopskim zidinama. Na istočnoj strani, pored današnjega groblja i na ulazu u grad, sa zapadne strane pružanja još se dobro mogu uočiti dijelovi konzerviranog bedema toga vremena. Zadržavanjem strateškog položaja nezaobilazne luke u tranzitnim komunikacijama tog dijela Europe, potiče se ponovno uređenje tjesnaca i pristaništa te obližnjih uvala Jaz i Bijar kao sigurnih lučica za pristajanje.

Nalazi pokretne arheološke građe i nadalje neosporno svjedoče o razvijenom društvenom i političkom statusu Osora unutar ondašnjih gospodarsko-trgovačkih ali i vojno-političkih snaga na Jadranu.

Posebnost koja se tada filtrira jest zapravo mjesno stvaralaštvo u najširem poimanju te riječi. Ono s jedne strane, posve konkretno i sigurno pokazuje autohtone

Osor adapted new living standards under the influences of omnipresent Hellenistic style in eastern Mediterranean at the end of 4th and in the 3rd century BC. The settlement was organized in a proper urban form. Existing city walls were reinforced in a dry wall building technique with large stone blocks creating the so-called megalithic city walls. On the eastern side and in the entrance to the town on the western part, we can still see parts of preserved city walls from that period. Preserving the strategic position of an unavoidable port in transit communications in this part of Europe, new regulation of the strait and port were stimulated as well as the regulation of nearby bays of Jaz and Bijar creating safe ports for landing.

Small archaeological finds further demonstrate the developed social and political status of Osor in the economic and trade as well as military and political relations of power in the Adriatic.

Uniqueness emerging in that period is actually the local creativity in its widest sense. It absolutely demon-

Dio očuvanog megalitskog bedema na Osoru.

Part of the preserved megalithic wall at Osor.

obrtničke tradicije, preoblikovane pod utjecajima novih ideja i djela, vještina i tehnologija. Ponegdje ih nadomještaju ili istiskuju predmeti helenističke obrtničke provenijencije, a ponegdje oni iz svijeta keltskog kulturnog stvaralaštva. Međutim postoji i ne mali broj obrazaca koji pokazuju njihovo zajedničko nastupanje, što je s obzirom na položaj Osora realno shvatljivo i očekivano. Drugim riječima, niti jedan od navedenih utjecaja nije bio nasilan ili izravan, nego postupan, bez većih ili naglih preobrata, izabran. Predmeti prestiža i luksuznih importa bili su obilježjem standarda sukladnog vrijednostima šireg kulturnog kruga, posebno sjevernojadranske kulturne *koiné*. Tako se ujedno dokazao i kontinuitet autohtonog življa koji je primao te prilagodio trendove svojim potrebama, shodno vlastitom profiliranom i prepoznatljivom stilu, kako u prijašnjim tako i u zadnjim stoljećima stare ere.

strates with great certainty the autochthonous artistic traditions modified under the influences of new ideas and work, skills and technologies. At some point local traditions were replaced or pushed aside by items deriving from the Hellenistic artistic provenience, and at some other point by items deriving from the world of Celtic cultural creativity. With other words, not a single from the mentioned influences was violent and direct, but gradual without larger or hastily turnabouts and most of all it was selectively chosen. Items of prestige and luxurious imports were a characteristic of a standard which was in accordance with the values of the broader cultural circle – especially the northern Adriatic cultural *koiné*. In such way the continuity of the autochthonous populations was substantiated. They were the ones accepting and modifying the trends according to their needs in accordance with their own profiled and recognizable style – in the same way in the earlier and in the last centuries BC.

Različite jantarne perle koje su krasile raskošne ogrlice.

Various amber beads that adorned lavish necklaces.

Čini li »odijelo« čovjeka? Do the »clothes« make a man?

Tijekom čitavog mladog željeznog doba, od 4. pa do 2. st. pr. Kr., pojedini elementi nošnje i nakita, zbog svoje su funkcionalnosti ili jednostavnosti, nepromijenjeno dugo ostajali u modi тамоšnjeg stanovništva. No pojedini se ipak razvijaju i usavršavaju u korist novoprispjelih kulturnih utjecaja i manifestacija. Zorno nam to pokazuju upravo kasni oblici i varijante fibula tipa Certosa (VII) kojih je na Osoru zabilježen uistinu imponantan broj. Istu tradiciju slijede i varijante fibula tipa Baška. One su, u luksuznim baroknim formama, nerijetko bile izrađivane od srebra, uklapajući se tako u širenje masovnije uporabe srebra, odnosno u tzv. srebrni horizont tjeka 3. st. pr. Kr.

»Srebrni horizont« uobičajeno se objašnjava kao posljedica općeg širenja dominantnog i raskošnog hellenističkog kulturnog stvaralaštva. Upravo se pod tim utjecajem razvijaju i tzv. liburnske, srebrne pločaste fibule, posljednja prepoznatljiva kreacija umjetničkog obrta iz kulture središnjeg prostora Liburnije. Iz Oso-

During the whole Late Iron Age from the 4th to the 2nd century BC, individual elements of attire and jewellery remained in fashion for a long period of time – mostly they were popular at local inhabitants due to their functionality or simplicity. But individual forms developed and perfected taking advantage of newly arrived cultural influences and manifestations. This is in Osor clearly demonstrated by the numerous finds of late variants of the Certosa type fibulae (VII). The same tradition is followed by variants of the Baška type fibulae. They were, in luxurious baroque forms, often produced from silver, fitting in to the spreading trend of using silver – this is in to the so-called silver horizon of the 3rd century BC.

The »silver horizon« is commonly explained as the consequence of general spread of dominant and luxurious Hellenistic cultural creativity. It was under this influences that the so-called Liburnian silver plate fibulae developed. They were the last recognizable creation of local artistic production in the culture of the

Brončane fibule srednjolatske sheme tipa Nezakcij.

Bronze Middle La Tène scheme fibulae of Nesactium type.

Mlade varijante fibula tipa Certosa (desno).

Later variants of Certosa type fibulae (right).

Antropo-ornitomorfni brončani privjesak.
Anthropo-ornitomorph bronze pendant.

ra zasad poznajemo samo jednu fibulu i par manjih ulomaka.

Nakit i opremu krasile su i različite pincete kao privjesci ili dijelovi ženskog toaletnog pribora, zatim pojedini ukrasni okovi baš kao i brojni privjesci, naušnice, ogrlice, narukvice, dugmad i dr.

S druge strane, na čitavom prostoru Kvarnera bili su prihvaćeni i posredni utjecaji iz keltskog kulturnog miljea. Njihov se odraz ponajviše slijedi u preuzimanju osnovnih obrazaca kod izradbi tzv. fibula latenske sheme. Kulturni su to dotoci koji su prodirali iz zaleđa, od sjeverne Italije, ponajviše Furlanije i jugoistočnog alpskog područja današnje Slovenije. Po uzoru na njih, na Kvarneru su bile vrlo popularne fibule tzv. srednjolatenske sheme. Ističu se fibule tipa Nezakcij, od kojih je upravo na Osoru poznat najveći broj, a koje svojom prostornom raširenošću ukazuju na regionalnu produkciju tog tipa umjetničkog zanatstva.

Miješanje stilova, moda, utjecaja ili inspiracija bilo je izuzetno snažno u tome vremenu, pa se po nakitu i pojedinih dijelovima nošnje zaista ne bi moglo kulturno odrediti pojedinca, što je možda bilo moguće u nekim drugim povijesnim kontekstima.

central territory of Liburnia. From Osor we know for now only a single fibula and several minor fragments.

Jewellery and attire were decorated with different tweezers used as pendants, further with decorative belt plates as well as numerous pendants, earrings, necklaces, bracelets, buttons and others.

On the other hand, indirect influences from the Celtic cultural environment were accepted in the whole territory of Kvarner. Their reflection could be mostly followed by the acceptance of basic patterns in production of fibulae according to the La Tène schemes. These were cultural influences spreading from the hinterlands – from northern Italy, mostly Friuli, and the south-eastern Alpine territory of today's Slovenia. As their reflection fibulae of the so-called Middle La Tène scheme were very popular in Kvarner – mostly fibulae of the Nesactium type. The largest number of the later is known from Osor and their spatial distribution demonstrates a regional production of this type of artistic goods.

Mixing of styles, fashions, influences and inspirations was very intensive in that period. Accordingly, it was not possible to culturally determine one person's identity by observing his or her attire – an activity possible in some other historic contexts.

Brončani izljevnik u obliku lavlje glave sa stamnoide situle
iz Novog Vinodolskog (Arheološki muzej u Zagrebu, A-4773).
Bronze »lion spout« of a stamnoide situla from Novi Vinodolski
(Arheološki muzej u Zagrebu, A-4773).

Metalno posuđe nove generacije

Metal vessels of the new generation

I u tom se razdoblju nastavlja dopremati kako fina slikana keramika tako i metalno posuđe. Samo je nekoliko metalnih posuda poznato s Kvarnera određenih razdoblju od druge polovice 4. pa sve do sredine 3. st. pr. Kr. Izdvajaju se ulomci zvonolikih situla iz Rijeke ili njezine okolice, povezanih uz etruščanske ili etruzirane radionice koje su, najvjerojatnije posredstvom Picena ili sve snažnije ispostavljenog emporija Spine, dopremane na suprotnu jadransku obalu. Posebno vrijedan je i nalaz dijela stamnoidne situle s izljevkom u obliku lavlje glave iz Novog Vinodolskog. Situle pak toga tipa odraz su spleta utjecaja iz makedonskog toreutičkog stvaralaštva i to u kontekstu najrazličitijih makedonskih diplomatskih i promotivnih poslovanja s drugim važnim središtima moći i njihovim profiliranim tržištima, a koji su se ostvarivali upravo preko jadranskog bazena. Ulomci zvonolike i stamnoidne situle potječu također iz, s Kvarnerom nedjeljivo povezanog, istarskog Nezakcija.

Izuzev situla, nezaobilazan i omiljeni oblik malih posuda, pri simpozijima i banketima bila je i čaša, tj. šalica

In this period the import of fine painted pottery as well as metal vessels continued. Only several metal vessels known from Kvarner were dated to the period from the second half of the 4th and to the middle of the 3rd century BC. We should point out the fragments of bell-shaped situlae from Rijeka or its surrounding linked to the Etruscan workshops or workshops producing under Etruscan influence. These situlae were, with the mediation of Picenum or the rising emporium of Spina, delivered to the opposite Adriatic shore. Especially valuable is also the discovery of a part of a stamnoid situla with a spout in the form of a lion's head from Novi Vinodolski. Situlae of this type are a reflection of influences from Macedonian toreutics and became distributed in the context of different Macedonian diplomatic and promotional operations with other important centres of power and their profiled markets. These operations were conducted right across the Adriatic basin. Fragments of a bell-shaped and stamnoid situlae were also discovered in the, to Kvarner inseparable linked Istrian Nesactium.

Ulomci ruba i tijela srebrne čaše.
Rim and body fragments of a silver cup.

ili pehar (*cup-kantharos*). Ulomak, tj. samo noga jedne brončane čaše poznata je iz raskošne ostave srebrnog nakita iz Baške. No posve izuzetan primjerak čaše potječe ipak iz Osora. Riječ je naime o jednostavnoj zaobljenoj čaši izrađenoj od srebra, s neznatno zadebljanim i prebačenim rubom te s ukrasom urezane dvije linije s unutrašnje strane posude. Iako joj nedostaje donji dio tijela, noga i ručke, postojećim karakteristikama bliže se povezuje uz umjetnički obrt makedonske proizvodnje koji je upravo inovirao duboke oblike šalice i čaša. S obzirom na njezinu vrijednost, najvjerojatnije je pripadala nekom bogatijem grobu eminentnog pojedinca s time da je, u skladu s ovdašnjim običajima, prethodno na njoj izvršen obred ritualizacije (namjernog lomljenja, deformiranja, uništavanja) i spaljivanja na obrednom spalištu.

Opisane simpozijastičke posude s Kvarnera razmatraju se u vremenu tzv. srebrnog horizonta i prisnijeg odnosa s makedonskom produkcijom helenističkog razdoblja kraja 4. i 3. st. pr. Kr., koji su sliku rasprostranjenosti i razvijenosti makedonske trgovine te kulturnog utjecaja ovime smisleno nadopunile.

Beside the situlae an inevitable and favourite form of small vessels used in banquets and symposia were the cups – cups and goblets (the cup-kantharoi). A fragment, this is only the foot of a bronze cup is known from the luxurious treasure of silver jewellery from Baška. But an exceptional example of a cup comes from Osor – a simple globular cup made from silver. It has a slightly thickened rim and a decoration of two incised lines in the inner side of the vessel. Although missing the lower part, the foot and handles, we can, based on the preserved characteristics link it to the Macedonian artistic production which introduced deep forms of cups and chalices. Taking in to consideration its value it must have belonged to a richer grave of an eminent individual and it was, according to practices of that period, ritually treated (broken, deformed and destroyed) and burned on a ceremonial cremation ground.

Described symposiastic vessels from Kvarner should be discussed in context of the so-called »silver horizon« and in closer connection to the Macedonian Hellenistic production of the end of 4th and 3rd century BC. Their discovery supplemented the image of distribution and development of Macedonian trade and cultural influences.

Izbor različitih tipova fibula srednjolatenske sheme (npr. tipa Picugi, Kastav, Misano i dr.).
Selection of different types of Middle La Tène scheme fibulae (eg. Picugi, Kastav, Misano type, etc.).

Kraj osorske stare ere

The end of the Old era in Osor

Već od kraja 3. st. pr. Kr. prostor sjevernog Jadrana našao se u interesnoj oblasti novog velikog hegemon: Rimske Republike. Njezina agresivna politika kulminirala je najbližim tzv. historijskim ratovima koji su zaključeni osvajanjem Nezakcija 177. g. pr. Kr. i, barem formalnim, okončanjem duge prapovijesti istarskog poluotoka. Sama fizička povezanost bila je ključna da su se povijesni događaji vezani uz Istru, izravno reflektirali na *prilike i ne prilike* u čitavom kvarnerskom bazenu. Opravdano se promišlja da je već u 2. st. pr. Kr. određena rimska vojna prisutnost morala biti u Osoru, jer je to jedina navigacijska točka iz koje su logistički mogli planirati, manevrirati i izvršiti napad na Nezakciju. Ogroman broj fibula srednje i kasnolatskih shema neposredno ukazuje na prispijeće novih kulturnih dotoka iz sjeverne Italije koji su, u sastavu rimske ekspanzije prodirali na naše prostore. Pri tome valja izdvojiti uistinu velik broj fibula tipa Picugi, zatim fibule tipa Misano, Nauhaim, Jezerine, Almgren 65 i druge.

Already from the end of the 3rd century BC the territory of northern Adriatic was located in the sphere of influence of a new rising hegemon – the Roman republic. Its aggressive politics culminated in close Histrian wars which were concluded in 177 BC with the conquest of Nesactium – the formal act which ended the long prehistory of Istrian peninsula. Physical connection was of crucial importance, since the historical events linked to Istria were directly reflected in the events across the basin of Kvarner. It seems justified to consider that as early as the 2nd century Roman military was present in Osor. The latter seems to have been the only navigational point from which Romans could plan, manoeuvre and conduct the attack on Nesactium. A large number of fibulae of Middle and Late La Tène scheme undoubtedly demonstrate the arrival of new cultural influences from northern Italy which, in the framework of the Roman expansion, penetrated in to our territories. Among them one should put forward the large number of fibulae of Picugi, Misano, Nauhaim, Jezerine, Almgren 65 and many other types.

Republikanska olovna tanad za pračke.

Roman republican lead slingshots.

U prisniju vezu s vojnim postrojbama svakako se do- vode i strigili (strugači). S najvećom zbirkom strigila na području istočne obale Jadrana, Osor i po pitanju tih predmeta predstavlja pravu iznimku. Najvećim di- jelom razmatraju se u vremenu od 2. do. 1. st. pr. Kr. i uže povezuju uz proizvodnju aquilejskih radionica. Posebnu pozornost privlači i brojna tanad u obliku žira za pračke, od kojih su dva na sebi sadržavala i nat- pis. Zatim tu je nekoliko dugih sulica (pilum) za boj na daljinu, vrhova kopalja i noževa itd. Od kraja Rim- ske Republike (1. st. pr. Kr.) više se nije upotrebljavala olovna tanad navedenog tipa, svjedočeci time u prilog tezi o politički usmjerenoj i strateški angažiranoj pozi- ciji Osora toga doba. Dodatnu potvrdu istome pružit će i relativno noviji nalazi ogromnih keramičkih spre- mišta istraženih na zapadnom dijelu grada koji su se upotrebljavali za skladištenja roba u vojnim logorima ili kampovima.

Da je institucija *aleata* ili *foederata* s kvarnerskim zajed- nicama uistinu postojala u kontinuitetu već od toga vremena, ako ne i ranije, potvrdno je čitljivo i iz drugih izvora. Impresivna ostava srebrnih republikanskih no- vaca, tzv. osorsko blago samo je jedan od njih. Svaka- ko je dolaskom Rimljana u 2. st. pr. Kr. nastupilo posve novo doba, doba kojim je Osor prešao prag povijesti i ušao u još jednu iznimno bogatu »epizodu« svoje ve- lebne prošlosti.

Linked closer to military units should also be the strig- ili. With the most numerous collection of strigili on territory of Eastern Adriatic, Osor presents an excep- tion. They should be considered in the period from the 2nd to the 1st century BC and closer linked to the production of workshops from Aquilea. Special at- tention should also be directed to the numerous lead sling shots in the form of an acorn from which the two are even inscribed. Further there are several throwing spears (pila), spear heads, knives etc. From the end of the Roman republic (1st century BC) lead sling shots of this form were not used any more. This fact supports the political orientation and strategic engagement of Osor of the time. This is further confirmed by the re- latively new discovery of large ceramic storage pithoi which were discovered in western part of the town – a form used for storing supplies in military camps.

Historical sources also document that the institution of *aleati* or *foederati* with societies from Kvarner must have existed from this period on if not ever earlier. The impressive hoard of silver Roman republican denar- ii, so-called Osor Treasure, is just one of them. Any- way, with the arrival of the Romans in 2nd century BC a new era started. A period in which Osor trespassed the threshold of history and entered into another ex- ceptionally rich »episode« of its marvellous past.

Srebrni republikanski novac iskovan od Sule. Restaurirani denar Marka Cecilija Metala s prikazom okrunjenog Apolona na aversu i makedonskog štita sa glavom slona na reversu.

Roman republican silver denarius minted by Sulla. Restored issue of Marcus Caecilius Metellus depicting diademed head of Apollo on the obverse, and Macedonian shield with elephant's head on the reverse.

Bibliografija

Bibliography

BALEN-LETUNIĆ, D. 1992, Nalaz ratničke opreme iz Krka, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* XXIV-XXV, 21–34.

BAKARIĆ, L. 2005, Pojas u japodskoj kulturi, *Grad Otočac* 8, 9–28.

BATOVIĆ, Š. 1987, Liburnska grupa, in: A. Benac, S. Gabrovec (ed.), *Praistorija Jugoslavenskih Zemalja V – Željezno doba*, Sarajevo 1987, 339–390.

BENNDORF von O. 1880, Ausgrabungen in Ossero, *Archeologisch-epigraphische Mittheilungen aus Österreich* IV, 73–82.

BLEČIĆ, M. 2006, Osor, in: A. Durman (ed.), *Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta*, Zagreb, 200–201.

BLEČIĆ, M. 2007a, Reflections of Picens impact in the Kvarner Bay, in: M. Guštin, P. Ettel, M. Buora (ed.), *Piceni ed Europa, Atti del convegno, Archeologia di frontiera* 6, Udine 2007, 109–122.

BLEČIĆ, M. 2007b, Status, symbols, sacrifices, offerings. The diverse meaning of Illyrian helmets, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* XL, 73–116.

BLEČIĆ, M. 2009, The significance of Amber in Kvarner region, in: A. Palavestra, C. W. Beck, J. M. Todd (ed.), *Amber in Archaeology, Proceedings of the Fifth International Conference on Amber in Archaeology*, Belgrade 2006, Beograd 2009, 142–155.

BLEČIĆ KAVUR, M. 2009, *Universal and Original. Transformations of Style in the North-Adriatic Region*, in: G. Tiefengrabner, B. Kavur, A. Gaspari (ed.), *Keltske študije II-Studies in Celtic Archaeology, Protohistoire Europeenne 11*, Montagnac 2009, 197–208.

BLEČIĆ KAVUR, M. 2010, *The Iron Age at Kvarner Region*, Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.

BLEČIĆ KAVUR, M. 2012, *Novovinodolski »lav«: specifičan subjekt stamnoidne situle makedonske toreutičke umjetnosti*, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu XLV*, 149–172.

BLEČIĆ KAVUR, M., KAVUR, B. 2010, *Grob 22 iz beogradske nekropole Karaburma: Retrospektiva i perspektiva*, *Starinar LX*, 57–84.

BLEČIĆ KAVUR, M., MILIČEVIĆ-CAPEK, I. 2011, *O horizontu ratničkih grobova 5. stoljeća pr. Kr. na prostoru istočne obale Jadrana i njezina zaleda: primjer novog nalaza iz Vranjeva Sela kod Neuma*, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 28*, 31–94.

BLEČIĆ KAVUR, M., PRAVIDUR, A. 2012, *Ilirske kacige s područja Bosne i Hercegovine*, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu 53*, 35–136.

ĆUS-RUKONIĆ, J. 1981, *Neki prapovijesni nalazi u Arheološkoj zbirci u Osoru*, *Histria Archaeologica 11-12*, 5–15.

DUKAT, Z., MIRNIK, I. 1982, *Skupni nalaz rimskog republikanskog novca iz Osora*, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 7*, 141–152.

EGG, M. 1986, *Italische Helme. Studien zu den ältereisenzeitlichen Helmen Italiens und der Alpen*, *Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 11*, Mainz.

FABER, A. 1980, *Osor-Apsorus iz aspekta antičkog pomorstva*, *Diadora 9*, 289–311.

FABER, A. 1982, *Počeci urbanizacije na otocima sjevernog Kvarnera*, *Arheološka topografija Osora*, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 7*, 61–78.

FUČIĆ, B. 1990, *Apsirtides*, Mali Lošinj.

GLOGOVIĆ, D. 1982, Predmeti starijeg željeznog doba iz grobova na Kavaneli kraj Osora, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 7, 33–42.

GLOGOVIĆ, D. 1989, Prilozi poznavanju željeznog doba na Sjevernom Jadranu, Hrvatsko primorje i Kvarnerski otoci, Monografije JAZU, Zavod za arheologiju 1, Zagreb.

GLOGOVIĆ, D. 2003, Fibeln im kroatischen Küstengebiet (Istrien, Dalmatien), Prähistorische Bronzefunde XIV/13, Stuttgart.

GUŠTIN, M. 1987, La Tène fibulae from Istria, *Archaeologica Jugoslavica* 24, 43–56.

GUŠTIN, M. 2005, The Adriatic Celts and their Neighbors, in: W. Gillies, D. W. Harding (ed.), *Celtic connections. Volume 2, Papers from the Tenth International Congress of Celtic Studies*, Edinburgh 2005, 111–124.

IMAMOVIĆ, E. 1979, *Povijesno arheološki vodič po Osoru*, Sarajevo.

KATIČIĆ, R. 1995, *Illyricum Mythologicum*, Zagreb.

KIRIGIN, B., KATUNARIĆ, T., ŠEŠELJ, L. 2006, Preliminary notes on some economic and social aspects of amphorae and fine ware pottery from central Dalmatia, 4th-1st BC., in: F. Lenzi (ed.), *Rimini e l'Adriatico nell'età delle guerre puniche. Atti del Convegno, Rimini 25-27. 03. 2004*, *Archeologia dell'Adriatico* 2, Rimini 2006, 191–226.

KLODIČ, A. 1885, *Die Ausgrabungen auf Ossero, Mittheilungen der KK-Central Kommission XI, I–VII*.

LO SCHIAVO, F. 1970, Il gruppo liburnico-japodico, per una definizione nell'ambito della protostoria balcanica, *Atti della Accademia Nazionale dei Lincei*, VIII/14, 363–524.

MIHOVILIĆ, K. 1996, *Nezakcij, nalaz grobnice 1981. godine*, Monografije i katalozi 6, Pula.

MIHOVILIĆ, K. 2001, *Nezakcij, Prapovijesni nalazi 1900.-1953.*, Monografije i katalozi 11, Pula.

MIHOVILIĆ, K. 2002. Grčki i helenistički nalazi u Istri i Kvarneru, in: N. Cambi, S. Čače, B. Kirigin (ed.), *Greek influence along the East Adriatic coast, Proceedings of the International Conference held in Split, Split 2002*, 499–520.

MIHOVILIĆ, K. 2013, Histri u Istri, Monografije i katalogi 23, Pula.

PALAVESTRA, A. 1993, Praistorijski ćilibar na centralnom i zapadnom Balkanu, Balkanološki institut Srpske Akademije nauka i umetnosti, Posebna izdanja 52, Beograd.

PAROVIĆ-PEŠIKAN, M. 1982, Grčka mahaira i problem krivih mačeva, Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja XX/18, 25–51.

PAROVIĆ-PEŠIKAN, M. 2005, Tipologija grčkih strigila iz Jugoslavije i Albanije, Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu 45, 113–130.

PETRIS, S. 1895, Notiz - Ossero 153, Mittheilungen der K. K. Central-Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst – und Historischen Denkmale XXI, 258, 270.

PETRIS, S. 1897, Notiz - Ossero 119, Mittheilungen der K. K. Central-Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst – und Historischen Denkmale XXIII, 176.

QUESADA SANZ, F. 1994, Máchaira, Kopis, Falcata, in: Dona Ferentes, Homenaje a F. Torrent, J. de la Villa (ed.), Ediciones Clásicas, Madrid 1994, 75–94.

SACKEN, von E. 1879, Neuere Erwerbungen der Antikensammlung des A. h. Kaiserhauses: Von Ossero auf der Insel Cherso, Archeologisch-epigraphische Mittheilungen aus Österreich III, 150.

SIDERIS, A. 2000, Les tombes de Derveni: quelques remarques sur la toreutique, Revue Archéologique 1/2000, 3–36.

STRAŽIČIĆ, N. 1981, Otok Cres: prilog poznavanju geografije naših otoka, Mali Lošinj.

TABOLLI, J. 2012, “Gli strigili” in Museo delle Antichità Etrusche ed Italiche 3, in: G. Benedettini (ed.), I Bronzi della Collezione Gorga, Roma, 421–448.

TECCO HVALA, S. 2012, Magdalenska gora. Družbena struktura in grobni rituali železnodobne skupnosti, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 26, Ljubljana.

TERŽAN, B. 1976, Certoška fibula, Arheološki vestnik 27, 317–336.

TERŽAN, B. 1995, Handel und sozialen Oberschichten im früheisenzeitlichen Südosteuropa. in: B. Hänsel (ed.), Handel, Tausch und Verkehr im Bronze- und früheisenzeitlichen Südosteuropa, Südosteuropa Schriften 17, Prähistorische Archäologie in Südosteuropa 11. München-Berlin 1995, 81–159.

TURK, P. 2005, Podobe življenja in mita, Ljubljana.

Martina Blečić Kavur

Uhvati pravu ravnotežu! / Get the balance right!

Professional Monograph

Reviewers ■ dr. Marko Dizdar, dr. dr. h. c. Mitja Guštin

Edited by, graphic design and typesetting ■ dr. Jonatan Vinkler

Photographs ■ dr. Martina Blečić Kavur, dr. Boris Kavur, Nadir Mavrović, Arhiv krčke biskupije

Translation ■ dr. Boris Kavur, dr. Martina Blečić Kavur

Proofreading ■ Božena Bunčić, dr. Gregor Pobežin

Editor in chief ■ dr. Jonatan Vinkler

Managing editor ■ Alen Ječovnik

Published by ■ University of Primorska, University of Primorska Press, Titov trg 4, 6000 Koper

ISBN 978-961-6832-82-3 (printed)

ISBN 978-961-6832-84-7 (pdf)

www.hippocampus.si/ISBN/978-961-6832-84-7.pdf

ISBN 978-961-6832-83-0 (html)

www.hippocampus.si/ISBN/978-961-6832-83-0/index.html

© 2014 Založba Univerze na Primorskem

Print ■ Kolorklinika, Zagreb

Circulation ■ 300 copies

This publication was financially supported by the European commission with the Culture program. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

903-034(497:5Osor)76387(0.034.2)

BLEČIČ-Kavur, Martina

Uhvati pravu ravnotežu! [Elektronski vir] : Osor u ravnoteži europskih kultura i civilizacija posljednjih stoljeća stare ere = Get the balance right! : Osor in balance of European cultures and civilizations in the last centuries BC : professional monograph / Martina Blečić Kavur ; photographs Martina Blečić Kavur ... [et al.] ; translation Boris Kavur, Martina Blečić Kavur. - El. knjiga. - Koper : University of Primorska Press, 2014

ISBN 978-961-6832-84-7 (pdf)

ISBN 978-961-6832-83-0 (html)

274489344

Založba Univerze na Primorskem
www.hippocampus.si
ISBN 978-961-6832-84-7